

مدرسه دلخواه

بررسی عوامل مؤثر بر حس دل بستگی دانش آموزان و معلمان نسبت به مدرسه و فضاهای یادگیری با توجه به معماری و مبلمان آن

محمد تابش

معماری و مدرسه دوست داشتنی

عناصر و عوامل زیادی هستند که بر روی حس تعلق و دل بستگی معلمان و دانش آموزان به کلاس‌های درس، به‌طور کلی به فضاهای یادگیری، تأثیر می‌گذارند. بخشی از این عناصر، عناصر مرتبط با طراحی معماری و مبلمان این فضاها هستند. در این مجموعه مطالب، ما به دنبال نشان دادن سرنخ‌هایی هستیم که بتواند آن دسته از ویژگی‌های طراحی معماری و مبلمان فضاهای یادگیری را نشان دهد که سبب می‌شود هم معلمان و هم دانش آموزان، نسبت به فضای کلاس درس، احساس خوشایند و دلپذیری پیدا کنند.

دوست داشتن مدرسه

دوست داشتن تلاش برای یادگیری

به‌طور معمول، حس تعلق و دل بستگی به مدرسه و کلاس درس، تأثیرات مثبتی بر کیفیت فعالیت‌هایی که در آن انجام می‌شود می‌گذارد و از جمله سبب می‌شود دانش آموزانی که به مدرسه و فعالیت‌های خود علاقمند هستند، انگیزه بیشتری پیدا کنند و توجه و تلاش در آن‌ها بیشتر دیده شود. همچنین، احساس مثبت یک معلم نسبت به فضای کلاس درس، در کیفیت سازماندهی او به فعالیت‌های کلاس و نیز در خود آن معلم تأثیر مثبت می‌گذارد.

شکل ۱: فضای یادگیری با محور فعالیت دانش‌آموزان

رابطه طرح درس معلم و شرایط کالبدی فضاهای یادگیری

در فضاهایی که براساس فعالیت دانش‌آموزان طراحی و مبلمان شده است، طرح درس معلم هم برای فعالیت بچه‌ها و حمایت از این رویکرد و در واقع همه تمهیدات برای فعالیت دانش‌آموز فراهم می‌شود؛ فعالیت‌هایی با امکان وقوع انواع شیوه‌های یادگیری. گفت‌وگوی دوستانه، یادگیری از همدیگر، یادگیری در فضای دنج و یادگیری با مشاهده و تجربه‌های مستقیم. این شیوه‌ها در چنین فضاهایی قابلیت عمل پیدا می‌کند، چون ظرفیت حمایت از این تنوع وجود دارد.

بنابراین در مدرسه‌ای که محبوب بچه‌ها باشد، پایه‌ریزی کلاس‌ها و فضاهای یادگیری، چه در طراحی و چه در بهره‌برداری، براساس اولویت در تسهیل زمینه‌های فعالیت بچه‌ها صورت می‌گیرد و معلم در این زمینه نقش بسیار مهمی دارد. نقش معلم در این نوع از مدرسه را می‌توان به دو بخش کلی تقسیم کرد.

بخش اول راه‌اندازی کلاس است و بخش دوم مشاهده فعالیت بچه‌ها و مداخله در آن، به شکلی مناسب و در صورت ضرورت.

راه‌اندازی کلاس در واقع طرح موضوع یا مسئله است به شکلی که دغدغه بچه‌ها در آن موقعیت دیده شود. به نظر می‌رسد، این بخش از فعالیت معلم، نباید بیشتر از ۵ تا ۱۰ دقیقه در طول یک کلاس حدوداً یک ساعته به درازا بکشد. البته این زمان بستگی به موضوعات مختلفی دارد و حتی ممکن است در طول زمان برگزاری کلاس توزیع شود، اما آنچه باید به

مدرسه، مکانی برای فعالیت دانش‌آموزان

یکی از عناصر تأثیرگذار بر علاقمندی معلم و دانش‌آموز به مدرسه، طراحی مناسب فضاهای یادگیری بر پایه فعالیت‌های مدرسه، بخصوص فعالیت‌های دانش‌آموزان است.

اگر یک فضای یادگیری، اعم از کلاس یا مدرسه، به گونه‌ای طراحی شده باشد که محور فعالیت در آن فضا دانش‌آموزان آن باشند، در چنین شرایطی آن فضا مشوق و تسهیل‌گر تلاش دانش‌آموزان خواهد بود. بازتاب فعالیت در چنین فضایی پویایی و نشاط کلاس درس است که خود، زمینه بسیار مطلوبی برای افزایش علاقمندی بچه‌ها به محیط و مدرسه را فراهم می‌کند. طراحی و مبلمان فضاها، و البته طرح درس مطلوب و مناسب معلم براساس فعالیت دانش‌آموزان، کمک می‌کند تا آن‌ها در این محیط به حرکت درآیند، بیشتر و بهتر دیده شوند و توانایی‌های آن‌ها به ظهور و فعلیت برسد. (شکل ۱)

بچه‌ها، مدرسه‌ای را که در آن، کلاس‌های درس همچون جعبه‌هایی در کنار هم چیده شده‌اند و آن‌ها مجبورند در آن جعبه‌ها، به صورتی کاملاً منفعل، ساعت‌ها بدون تحرک و تنها یک شنونده باشند و فعالیتی جز شنیدن و همچنین دیدن سخنران و تخته سیاه و یا پرده نمایش نداشته باشند، دوست ندارند. (شکل ۲)

بچه‌ها مدرسه‌ای را دوست دارند که به آن‌ها فرصت خودنمایی می‌دهد و محوریت تلاش و فعالیت را به خودشان واگذار می‌کند. فضاهای چنین مدرسه‌ای نیز متناسب با این رویکرد، یعنی محوریت تلاش و فعالیت، طراحی و مبلمان می‌شود.

شکل ۲: فضای یادگیری غیرفعال و منفعل نسبت به فعالیت معلم

آن‌ها برای تدریس سمیناری و سخنرانی معلم چیده شده‌اند. اگر هم معلمی بخواهد به روش مبتنی بر فعالیت دانش آموز عمل کند، یا باید به زحمت و با زمان بسیار وضعیت آن کلاس را به هم بریزد، و یا به دنبال استفاده از فضای دیگری مانند نمازخانه یا کتابخانه باشد تا شاید بتواند بخش‌هایی از برنامه خودش را در آن پیاده کند. (شکل‌های ۴ و ۵)

شکل ۵: محدودیت فضا و مبلمان در حمایت فعالیت دانش آموزان

بزرگ‌ترین تغییری که در مدارس امروز دنیا نسبت به گذشته رخ داده است و شاید بسیاری از تغییرات دیگر تحت تأثیر این موضوع شکل گرفته‌اند، رویکرد «چرخش از معلم‌محوری به سمت دانش‌آموز‌محوری» است.

اگر این مهم به شکلی فراگیر مورد توجه متولیان عرصه آموزش و پرورش و همچنین طراحان و سازندگان مدارس ما قرار گیرد، چه بسا روزی شاهد این باشیم که اگر معلمی بخواهد به روش سخنرانی در زمانی طولانی، کل برنامه آموزشی خود را پیاده کند، نتواند در فضاهای یادگیری متداول آن زمان به چنین هدفی دست یابد، بلکه مجبور خواهد بود به دنبال فضایی خاص در مدرسه بگردد که به ندرت مورد استفاده قرار می‌گیرد. در چنین رویکردی، فضاهای مدارس آینده، برای دانش آموزان و معلمان خلاق، دوست داشتنی و جذاب تر می‌شوند.

شکل ۶: فضا و مبلمان مناسب با انواع فعالیت‌های دانش آموزی.

در شماره‌های بعدی زمینه‌های دیگری را که در طراحی معماری و مبلمان مدرسه، در دوست‌داشتنی‌تر شدن مدرسه تأثیرگذار است مورد بررسی قرار خواهیم داد. منتظر دریافت نظرات شما از طریق ایمیل رشد معلم هستیم.

آن توجه داشت، این است که حجم بیشتر فعالیت معلم باید در بخش دوم دیده شود. یعنی زمینه‌سازی، مشاوره و حمایت از فعالیت دانش آموزان. بنابراین بدیهی است که کلاس درس هم باید با همین رویکرد طراحی شود. تجهیز کردن و مبلمان آن هم باید به همین شکل سازمان یابد. (شکل ۳)

شکل ۴: نمونه‌ای از یک کلاس درس که مبلمان آن نمی‌تواند طرح درس دانش‌آموز‌محور را پشتیبانی کند.

شکل ۳: نمونه‌ای از مبلمان فضا با توجه انواع فعالیت‌های دانش‌آموزی.

چرا بچه‌ها این نوع کلاس و مدرسه را بیشتر دوست دارند؟

در چنین مدرسه‌ای اتفاقات جالب توجه زیادی برای دانش‌آموزان می‌افتد. به این راحتی‌ها حواس آن‌ها پرت نمی‌شود. می‌بینند، می‌شنوند و حواسشان درگیر می‌شود. بازی می‌کنند. بازی‌های هدفمند، با فکر و دست خود و تحت هدایت معلم خود، می‌سازند و از این ساختن می‌آموزند و لذت می‌برند. می‌فهمند. به خوبی می‌فهمند. چون آن‌ها هستند که فکر می‌کنند، انتخاب می‌کنند، کشف می‌کنند، جست‌وجو و پژوهش می‌کنند. جالب‌تر آنکه متوجه گذر زمان نمی‌شوند. حتی می‌شود با این روش، معنی زنگ کلاس و زنگ تفریح را تغییر داد. می‌شود چیزی به اسم زنگ کلاس و تفریح نداشت و ساعت رسمی مشخصی به آن‌ها نداد! خیلی خوب است در این باره بیشتر صحبت کنیم و امیدواریم در صورت امکان در مقاله‌ی جداگانه‌ای به آن بپردازیم.

کلاس‌های امروز مدارس

و جایگزین آن‌ها در مدارس آینده

همه این را می‌دانیم که در بیشتر مدارس ما، حتی در تعدادی از مدارس پیش‌رو، کلاس‌ها و مبلمان